

ГРАМАТИКА. СЛОВОТВІР

УДК 811.161.2.'366.587

DOI: 10.31651.2226-4388-2019-26-5-12

АСПЕКТУАЛЬНО РЕЛЕВАНТНІ КЛАСИ ДІЄСЛІВ І КОНКРЕТНО-ВИДОВІ ФУНКЦІЇ: ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

*М. І. Калько, доктор філологічних наук, професор кафедри українського мовознавства і
прикладної лінгвістики Черкаського національного університету імені Богдана*

Хмельницького (Черкаси, Україна)

e-mail: mkalko@ukr.net

ORCID 0000-0001-6042-4436

У статті порушено проблему конкретно-видових функцій як вияву взаємодії категорії виду зі внутрішнім (аспектуально релевантні класи дієслів) та зовнішнім (аспектуально вагомі синтаксеми, граматичні та функційно-граматичні категорії, з якими взаємодіє вид; лексеми – аспектуальні маркери; тип аспектуально вагомої синтаксичної конструкції). Цю проблему в лінгвоукраїністиці окреслено лише в загальних рисах, що переконує в перспективній потребі лінгвістичного вивчення механізму взаємодії системи й середовища в царині категорії виду українського дієслова, встановлення репертуару конкретно-видових функцій як семантичних спектрів доконаного й недоконаного видів. Оприявлення взаємодії конкретно-видових функцій з аспектуально релевантними класами і становить мету цієї статті.

Ключові слова: *аспектуальність, вид, недоконаний вид, доконаний вид, аспектуально релевантний клас, конкретно-видова функція, термінатив, активітив, евентив, статив, релятив.*

Актуальність. У граматичних студіях останнього півстоліття серед категорій, що здобули репутацію найскладніших для дослідження, чи не найвище рейтингове місце посідає аспектуальність. Її називають «легендарною» і «фатальною», порівнюють зі «складним клубком питань», «густим лісом проблем» [1, с. 3]. Однією з основних причин постійного дослідницького невдоволення через відсутність адекватного наукового опису категорії виду є, на нашу думку, суб'єктивне намагання втиснути його в жорсткі й стерильні формально-граматичні рамки, абстрагуючись від усього його функційно-семантичного багаторівневого обширу. Як зауважує В. Плунгян, «конфлікт між «індивідуалізмом» лексики і «всеосяжністю» граматики – неодмінний наслідок обов'язкового характеру граматичних протиставлень, але, ймовірно, саме аспект (через його найбільшу семантичність) доводить цей конфлікт до найбільшої гостроти» [2, с. 30].

Словосполука «семантичний спектр слов'янського виду» авторства Ю. Маслової в нинішньому столітті набула значення лінгвістичного бренду, ставши назвою IV Конференції Комісії з аспектології Міжнародного комітету славістів, що відбулася в червні 2013 року у шведському місті Гетеборзі. Вона засвідчила, що в останні десятиліття центральне місце в дослідженні слов'янського виду як ідіотнічного вияву універсальної категорії аспекту посідають питання, пов'язані саме з семантичним змістом самої

категорії та зі значеннями, що виникають унаслідок взаємодії видових форм і того чи того типу контексту. Це зумовлено тим, що, на думку багатьох аспектологів, складність вивчення категорії виду полягає саме в багаторівневому характері її змісту. Однією з актуальних для дослідників зон «семантичного спектра слов'янського виду» визнано проблему співвідношення системи і середовища, оприявленого через взаємодію категорійного значення виду і контексту. Це передбачає передовсім пильну увагу до аспектуальних особливостей лексично релевантних класів дієслів, специфіки взаємозв'язку виду і внутрішньолексемного та зовнішньолексемного контексту, лексичного значення окремих дієслів [3, с. 13–14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безперечно, проблема тісного зв'язку виду та контексту не могла залишитися поза увагою і в лінгвоукраїністиці, зокрема в працях В. Русанівського [4], А. Грищенка [5] І. Вихованця [6], К. Городенської [7], А. Загнітка [8], О. Бондаря [9], С. Соколової [10], В. Барчука [11] та ін. Однак проблему конкретно-видових функцій як вияву взаємодії категорії виду із внутрішнім та зовнішнім контекстами окреслено лише в загальних рисах, що переконує в потребі подальшого лінгвістичного вивчення механізму взаємодії системи і середовища в царині категорії виду українського дієслова. А отже, **мета статті** – встановлення репертуару конкретно-видових функцій та механізму їхнього взаємозв'язку з аспектуально релевантними класами дієслів.

Результати дослідження та їх обговорення. Вид є семантично наповненою категорією: уживання форм недоконаного чи доконаного видів має семантичне навантаження: мовносистемна інваріантна семантична опозиція «недосягнення vs досягнення процесом часової межі» має конкретно-текстові реалізації – конкретно-видові функції як значення, сформовані внаслідок взаємодії граматичного значення видової форми із внутрішнім та зовнішнім контекстом.

Внутрішньолексемний контекст становить семантика аспектуально релевантних класів дієслівної лексики [12, с. 72–86], до яких належать:

1) термінативи, або здійсненники, що об'єднують, з одного боку, дієслова-імперфективи зі значенням подієспрямованого процесу, а з іншого – дієслова-перфективи зі значенням здійснення цього процесу, напр.: *Віками народ **витворював** цю мову, **витворив** її, одну з найбагатших мов слов'янства, триста тисяч пісень склала Україна цією мовою...* (О. Гончар);

2) активітиви, або діяльники, що означають динамічний неподієспрямований процес, напр.: *Довго ще він сам із собою так **розмовляв, реготався та плакав**, поки не знемігся й, схилившись на стіл, не заснув* (Панас Мирний);

3) стативи, або станівники, що описують адинамічний, недискретно-фазовий вияв буття, локалізований хоча б у межах надтривалого часового відрізка, напр.: *Обіч дороги **жовтіли** налиті колосом пшениці, над якими млисто **синіли** небеса в рідкій куряві далеких хмар* (Є. Гуцало);

4) евентиви, або подійники, які передають значення миттєвих подій, зокрема і несподіваних, непередбачуваних, напр.: *Чий кінь під час бігу **спотикнеться**, тому смерть. Не **спотикався** ні один* (Б. Лепкий);

5) релятиви, або відносники, що інтегрують дієслівні лексеми зі значенням процесуально-стилізованих відношень, властивостей, постійних ознак тощо, напр.: *А найбільша з річок європейської Росії, Волга, **впадає** вже у Каспій, себто взагалі до жодного океанічного басейну не **належить*** (Ю. Андрухович).

Зовнішньолексемний контекст становлять: 1) семантика аспектуально релевантних синтаксем; 2) семантика деяких граматичних та функційно-граматичних категорій, з якими взаємодіють аспектуальність і вид; 3) лексеми – аспектуальні маркери; 4) тип синтаксичної конструкції; 5) широкий контекст.

Взаємодія названих вище аспектів значення є дуже тісною і не завжди чітко диференційованою. Межа між окремими конкретно-видовими значеннями (у контексті

функційної граматики будемо називати їх функціями) досить хистка, а їхній склад і кількість досить невизначені. А отже, пропонований нижче репертуар містить найбільш виразні функції: як ті, що належать славістичній граматичній традиції, так і ті, що були залучені до лінгвістичного обігу в аспектологічних дослідженнях початку XXI століття.

Взаємозв'язок аспектуальних класів і конкретно-видових функцій є однією з визначальних рис аспектуальної поведінки дієслова: приміром, лише термінативам та активітивам притаманна конкретно-процесна функція, лише стативам притаманна актуально-статальна функція, лише релятивам притаманна гномічна функція тощо [13, с. 72–86].

Найяскравішою і, по суті, цільною функцією недоконаного виду є:

1) конкретно-процесна (актуально-тривала, прогресивна) функція – основне часткововидове значення імперфектива: інтерпретація дієслівного факту як процесу, що відбувається в текстовому режимі «я-тут-зараз» на очах спостерігача: експліцитного чи імпліцитного («вродженого»). Аспектуально релевантними в таких контекстах є лексеми: *ось, бачу, дивлюсь, помічаю* тощо, напр.: *Коні усе ще в своїх стійлах... Платон з радістю осідлав би одного з них... Ось полки борців з ентропією сідлають своїх парнокопитних собак, ось бійці невидимого фронту запрягають своїх бліх...* (В. Цибулько); Діагностичним для конкретно-процесної функції є питання: «Що він там зараз робить?», напр.: *Вежі псковського замку здалека за ними зазирають: – Де це вони і що там роблять? А дівчата найкращої берізки на завтрашнє свято шукають. Знайшли, утішилися, хороводом навколо неї ідуть співаючи: – Ой, хилився дуб на дуба, на крилату березу. Зілля ж моє, василеньку, зілля ж моє василеньку!* (Б. Лепкий).

До інших функцій недоконаного виду належать:

2) дуративна (підкреслено-тривала) функція – часткововидове значення недоконаного виду, що акцентує увагу на тривалості процесу, реалізації якого сприяють темпоративні синтаксеми *довго, дуже довго, вік, цілий рік* тощо, напр.: *Нація з «відбитою» історичною пам'яттю (треба віддати належне – її дуже довго нам відбивали!) у черговий раз спускає в каналізаційну трубу свою історію* (О. Забужко); *Слово, слово моє пречисте..., Вік вичавлюват' буду із тебе покору, Слово, вичави з мене раба!* (Г. Світлична); *...ми ж були вродливим народом, леді й джентльмени, відкритозорим, дужим і рослявим, самовладно-міцно вкоріненим у землю, з якої нас довго видирали з м'ясом, аж нареши такі видерли...* (О. Забужко).

3) загальнофактична функція – часткововидове значення недоконаного виду в контексті акцентування уваги на самому факті процесуального вияву буття, позначеному дієсловом; усередині цієї функції виокремлюють результативну, двоспрямовану, нерезультативну, неграничну [14, с. 26], напр.:

а) загальнофактична результативна: *Усі йому вже оди написали, лиш я йому ще оди не писав* (Л. Костенко); *Христина обережно поклала шиття на підвіконня і висунула шухляду в шафіці. – А це ви читали?* (Р. Андріяшик);

б) загальнофактична двоспрямована: *Я вже відчиняв сьогодні вікна «відчинив і зачинив»;*

в) загальнофактична нерезультативна: *Я благав її повернутися «але не ублагав: вона не повернулася»;*

г) загальнофактична негранична: *Я вас кохав «ще було в минулому, а зараз не кохаю»;*

4) ітеративна (повторювальна) функція – часткововидове значення недоконаного виду в контексті нерегулярної повторюваності дій, процесів, станів, подій, яке підтримують квантитативні синтаксеми *вдруге, втретє, щоразу*, напр.: *У комсомол нас теж гуртом приймали, з стіни Ілліч всміхався – Леонід. У цей рік Прагу наші вдруге брали, Коли благословлялось там на світ* (С. Левченко); *...я „для очистки духа” ставила цю пісню [«Let my people go»] на магнітофон – і щоразу очі мені виповнялися слізьми* (О. Забужко). *Одного разу вона зупинила мене на вулиці, умовляла, переконувала, і*

я пообіцяв їй посадити у себе під вікнами горіх. І тепер щоразу саджу його подумки, коли чую засідання Верховної Ради або виступи наших посадових осіб (Л. Костенко);

5) сумарна функція – часткововидове значення недоконаного виду в контексті підсумку повторюваної (багатоактної) події, реалізація якого сприяють аспектуально вагомим квантитативним синтаксеми двічі, тричі тощо., пор.: Тричі крига замерзала, Тричі розтавала; Тричі наймичку у Київ Катря провозжала (Т. Шевченко);

6) конативна функція – часткововидове значення недоконаного виду в контексті безуспішної спроби, напр.: ...торкають Твій віддих Як цілющу воду В надії Що видужають І не видужують (М. Ревакович); У селі одному на Поділлі – Все життя, а й досі не знайшов – дід Карпенко ходить щонеділі У степу шукати бозна й що (Л. Костенко); Скільки не шукали тоді жандарми цього чоловіка, так і не знайшли (С. Скляренко);

7) узуальна функція – часткововидове значення в контексті регулярної, узвичаєної повторюваності, яке підтримують темпоративні синтаксеми завжди, завше тощо., напр.: Він не тільки у кохання сфері, Ні, й в усім, з усім веде двобої Й завше не в свої заходить двері, Бо не визнає їх за свої (О. Влизько); Він при зустрічі завше вклоняється ввічливо, гречно (О. Влизько).

Для вираження узуальної функції не завжди потрібна темпоративна контекстуальна підтримка. Її виразниками є дієслова, що можуть поряд з неактуальним значенням уживатись і в актуальному, пор. Їх вічно переслідували жандарми, бо циган є циганом – краде, а люди скаржаться в магістрат (Р. Іваничук), пор.: Тоді він краде в нього гроші і тікає з міста (Із часопису);

8) футуративна функція, або функція запланованого майбутнього, – часткововидове значення недоконаного виду в контексті запланованого майбутнього, напр.: Завтра вранці ми вилітаємо з аеропорту «Бориспіль»; Післязавтра ми йдемо на виставу «Мина Мазайло»; – Почекай мене, я через п'ять хвилин виходжу.

Наступні шість функцій є виявом тісного взаємозв'язку категорій виду і часу: це так звані «видо-часові форми», перші п'ять формою недоконаного виду теперішнього часу виражають подію. Це ґрунтується на специфіці облаштування аспектуальної системи української мови: якщо дієслова доконаного виду виражають лише подію, то дієслова недоконаного виду – і процес, і подію.

Усі дієслова, яким властиві ці функції, належать до аспектуального класу термінативів. Більше того, можливість уживання недоконаного виду в значенні доконаного є своєрідним тестом на суто видове партнерство (традиційну «чистовидову» парність), пор.:

9) функція теперішнього історичного, або *preasens historicum* – часткововидове значення недоконаного виду в контексті теперішнього історичного, що передбачає «занурення» оповідача в минуле, своєрідне «оживлення» минулих подій, інтерпретація їх як актуальних, таких, що ніби відбуваються перед очима оповідача чи спостерігача, напр.: Переглядаю в пам'яті весь цей рік. Ось ми зустрічаємось у театрі, цілком випадково (В. Винниченко); Але от раз увечері приходить до мене Панас Павлович. Довго сидить, іронічно філософствує й перешкоджає мені (В. Винниченко); Ось Клавдія Петрівна бере гітару й тихенько наспівує (В. Винниченко).

9) функція теперішнього репортажного – часткововидове значення недоконаного виду в контексті синхронного репортажу (зазвичай, зі спортивних ігор), напр.: Із правого краю наближається до воріт Андрій Шевченко, обводить одного захисника, другого, б'є по воротах – гол! (Із часопису).

11) функція теперішнього сценічного – часткововидове значення недоконаного виду в контексті сценічних ремарок драматичних творів чи наративів, стилізованих під них, напр.: [початок півки] (на фоні віддаленого щебету горобців і ластівок чутно чоловічі голоси. Двоє по черзі вигукують фразу: «Я призиваю магічний театр!»). Кожен із них робить це тричі, після чого аудіоплівка фіксує приблизно хвилинну паузу (Л. Дереш); Л: Я

буду називати героїв по черзі, як вони з'являються... Першим з'являється персонаж, що говоритиме від свого імені, тобто оповідач (Л. Дереш); Л: **(робить** нас у бік каменя, урочисто) *Ти будеш Тим, Хто Прихований Від Себе. Ти будеш моїм особистим секретарем* (Л. Дереш); [Ігумен:] *Лиш нічирк! Постішайте! (Виходять у протилежні сторони)* (В. Вовк);

12) теперішньо-переказувальна функція – часткововидове значення недоконаного виду в контексті переказу, напр.: *Коли сонце паде донизу, але ще не сідає, Даруся бере великодній кошик, **вистелює** дно половиною вишитого рушника із Матір'ю Божою, **кладе** туди загорнутий у маслечку сир., **накриває** другою половиною рушника, **бере** кошик на руку, **закриває** хвіртку на клямку і **виходить** на середину вулиці* (М. Матіос);

13) інтерпретаційна функція, або функція розширеного теперішнього, яку М. Гловінська визначає так: «До моменту мовлення мала місце конкретна одинична дія: мовець, маючи на увазі цю минулу дію чи її результат, у момент мовлення інтерпретує цю дію як певний тип поведінки» [15, с. 113], напр.: *Мама в суботу запрошує нас на гостину* [Із часопису].

Шоста функція «видо-часових форм» властива дієсловам, що належать до аспектуального класу релятивів:

14) гномічна (атемпоральна) функція – часткововидове значення недоконаного виду в контексті теперішнього позачасового (атемпорального), напр.: *Душа **належить** людству і епохам* (Л. Костенко).

Дієсловам, що належать до аспектуального класу стативів властиві дві функції:

15) актуально-статальна функція – часткововидове значення стативів: «вияв стану в сучасний для спостерігача часовий інтервал чи момент», напр.: *Навхрест загородив їх у дубову дошку столу, між ними поставив свічку. Тьмяно виблискували леза, **темнів** лик спасителя, **жовтіли** сторінки Священного писання. Найда потер долоні* (Ю. Хорунжий);

16) неактуально-статальна функція – часткововидове значення стативів, що означають стійкі стани, напр.: – *Я вас **люблю**. Я вас полюбила давно і полюбила, як нікого так не **любила*** (І. Нечуй-Левицький);

Поряд із гномічною, дієсловам релятивного класу властиві континуальна та потенційна функція, напр.:

17) континуальна функція – часткововидове значення недоконаного виду в неактуально-статальному контексті постійно-часового заняття, напр.: – *Осадчий із запорожців? – **Замолоду служив. Але полюбив, надумав женитися. Увільнили на глум. – Так він і сіє звідтоді?*** (Г. Колісник); *Дружина його закінчила музучилище і **викладала** музику в дитячому садку* (Ю. Щербак);

18) потенційна функція – часткововидове значення недоконаного виду в контексті відображення не самого процесу, а спроможності чи наявності певних природних чи набутих здібностей його здійснювати, виконувати, напр.: – *А ви **говорите** по-українськи? – промовила пані трохи натужно по-українськи, переходячи з англійської* (Ю. Покальчук).

До часткововидових функцій доконаного виду належать:

1) конкретно-фактична функція – основне часткововидове значення доконаного виду: «одинична подія, що відбулася в минулому чи відбудеться в майбутньому»; ця функція властива дієсловам двох аспектуальних класів: термінативам та евентивам, пор.: *Але я **простив** Павла і всіх прощаю, хто вільно чи невільно завдав мені прикроців* (С. Грабар). ***Виграв** декілька золотих, а вигравати таки любив* (Б. Лепкий);

2) потенційна функція – часткововидове значення доконаного виду в контексті узагальнення, напр.: – *Кий біс тебе і **впізна**, Рікоте, як ти так по-чудернацькому вбрався?* (М. Сервантес, пер. М. Лукаша); *...кого Бог полюбить, то й у запічку **знайде**; багатого дурість у людей за мудрість, а як я буду губернатором багатим і щедрим (аякже!), то ніхто мене не осудить* (М. Сервантес, пер. М. Лукаша); *Бідність, необхідність **навчать** бути винахідливим, працюючим...* (М. Лукаш);

3) умовно-гіпотетична функція – часткововидове значення доконаного виду в контексті умовної гіпотетичності, напр.: *Зрозумій він це трішки раніше, багатьох неприємностей можна було б уникнути* (Із часопису);

4) узуальна (наочно-прикладна) функція – часткововидове значення доконаного виду, що описує «звичайну, повторювану дію, яка для «наочності» зображення представлена як одинична; при цьому контекст може містити експліцитну вказівку на повторюваність (наприклад, буває так, у нього така звичка) [14, с. 19], напр: *Деколи, буває, розщедриться. Піде, зніме кілька рибин-в'ялиць, що під хатою висять на жилці нанизані, принесе: – Бери, Андроне, посолонцюєм* (О. Гончар).

5) сумарна функція – часткововидове значення доконаного виду в контексті підсумку повторюваної (багатоактної) події, яку підтримують квантитативні синтаксеми *двічі, тричі* тощо, напр.: *Стара тричі перехрестилась і знепритомніла* (Т. Осьмачка); *Краще з розумним два рази загубити, ніж з дурнем раз знайти* (Українське прислів'я); *Двічі побілила [Маланка] хату надвору і всередині* (М. Коцюбинський); *...Йому наплювають, що дурний воронисько Вже всоте прокаркав йому «Невер мор!»* (Ю. Позаяк).

6) функція «презенса даремного очікування» – часткововидове значення, що має реалізацію лише в майбутньому часі в контексті заперечення, за наявності контекстуальної підтримки на кшталт *все, все ніяк, ніяк не, ніколи, ніде* [14, с. 21], напр.: *Ми принесемо більше за всіх! Насправді ж ніякої макулатури нам не треба було. Бо в школі ми її збирали минулого тижня, і тоді нам ніде у квартирах багато не давали. А тепер, коли ми просто не знали, що з нею робити, дядечко викладав усе більше й більше, і приказував: – Добре, що ви нагодилися. А то накопичилося за кілька років, ніяк не зберуся викинути* (Я. Стельмах).

Висновки та перспективи дослідження. Отже, дослідження функційного спектра видових форм уможливило виокремлення вісімнадцяти конкретно-видових функцій недоконаного та шість функцій доконаного виду. Ширший спектр імперфективних форм ґрунтується на тому, що імперфективи можуть позначати і процес, і подію, перфективи ж – лише подію. Конкретновидові функції оприявнюють тісну взаємодію видової семантики із семантикою контексту: внутрішньолексемного (аспектуально релевантні класи дієслів: термінативи, активітиви, стативи, евентиви, релятиви) та зовнішньолексемного, який становлять: 1) граматичні категорії, зокрема часу, способу і перехідності vs неперехідності та функційної-граматичні категорії: модальності, квантитативності, заперечення тощо; 2) аспектуально релевантні синтаксеми, зокрема темпоративні й квантитативні, 3) лексеми-маркери певної функції на кшталт: *ось, бачу, помічаю* тощо, 4) тип синтаксичної конструкції. Об'єктивістський підхід до дослідження виду і аспектуальності, який узалежнює видову специфіку дієслова від об'єктивних особливостей ситуацій, позначуваних дієсловом, відкриває перспективи подальшого дослідження семантичного спектра виду, зокрема залежності функційної специфіки від семантики акціональних підкласів.

Список використаної літератури

1. Карпунин С. А. Семантика русского глагольного вида : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.01. Самара. 2008. 31 с.
2. Плуноян В. А. Грамматические категории, их аналоги и заместители : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук. спец. 10.02.19. Москва. 1998. 48 с.
3. Семантический спектр славянского вида : материалы IV Конференции Комиссии по аспектологии Международного комитета славистов (Гётеборг, 10–14 июня 2013 г.) / отв. ред. М. Нильссон. Гётеборг : Göteborgs universitet, 2013. 173 с.
4. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. Київ : Наукова думка. 1971. 315 с.
5. Грищенко А. П. Дієслово // Сучасна українська літературна мова / за заг. ред. А. П. Грищенко. Київ : Вища школа. 1997. С. 403–446.
6. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ : Наукова думка. 1988. 256 с.
7. Городенська К. Г. Дієслово // І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська. Теоретична морфологія української мови. Академічна граматики української мови. Київ : Унів. вид-во «Пульсари». 2004. С. 217–298.

8. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Морфологія. Донецьк : ДонДУ. 1996. 435 с.
9. Бондар О. І. Темпоральні відношення в сучасній українській літературній мові: система засобів вираження. Одеса : Астропринт. 1996. 192 с.
10. Соколова С. О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській. Київ : Наукова думка. 2003. 284 с.
11. Барчук В. М. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис. Івано-Франківськ : Сімик. 2011. 416 с.
12. Калько М. І. Аспектуальність: категоризація, класифікація і репрезентація в сучасній українській літературній мові. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. 2013. 487 с.
13. Калько М. І. Аспектуальні класи українського дієслова на тлі класів З. Вендлера. *Українська мова*. 2009. № 3. С. 17–27.
14. Зализняк Анна А. Введение в русскую аспектологию. Москва : Языки русской культуры. 2000. 226 с.
15. Гловинская М. Я. Семантика, прагматика и стилистика видо-временных форм. *Грамматические исследования. Функционально-стилистический аспект*. Москва : Наука. 1989. С. 158–218.

References

1. Karpuhin, S. A. (2008). Semantika russkogo glagol'nogo vida. [Semantics Russian verb aspect]. Samara, 31 (in Russ.).
2. Plungian, V. A. (1998). Grammaticheskie kategorii, ih analogi i zamestiteli. [Grammatical categories and their analogs and alternates]. Moscow, 48 (in Russ.).
3. Semanticheskiy spektr slavyanskogo vida (2013). [The semantic spectrum of the Slavic aspect]: Proceedings of the IV Conference of the Commission on Aspectology of the International Committee of Slavists (Gothenburg, June 10–14, 2013). Ed. M. Nilsson. Gothenburg : Göteborgs universitet, 173 (in Russ.).
4. Rusanivskiy, V. M. (1971). Struktura ukrayins'koho diyeslova [The structure of Ukrainian]. Kyiv : Scientific thought, 315 (in Ukr.).
5. Grishchenko, A. P. (1997). Diyesloo [The verb]. *Modern Ukrainian Literary Language*. Kyiv : Higher school (in Ukr.).
6. Vihovanets, I. R. (1988). Chastyny movy v semantyko-hramatychnomu aspekti [Parts of speech in the semantic and grammatical aspect]. Kyiv : Scientific thought, 403–446 (in Ukr.).
7. Horodenska, K. (2004) Diyeslovo [The verb]. *Vykhovanets I. & Horodenska K. Theoretical morphology of the Ukrainian language*. Kyiv : Pulsary, 217–298 (in Ukr.).
8. Zahnitko, A. P. (1996). Teoretychna hramatyka ukrayins'koyi movy. Morfolohiya [Theoretical Ukrainian grammar. Morphology]. Donets'k : DonDU, 435 (in Ukr.).
9. Bondar, O. I. (1996). Temporal'ni vidnoshennya v suchasniy ukrayins'kiy literaturniy movi: systema zasobiv vyrazhennya [Temporal relationship in modern Ukrainian literary language: the system of means of expression]. Odessa : Astroprint, 192 (in Ukr.).
10. Sokolova, S. O. (2003). Prefiksaly'nyy slovotvir diyesliv u suchasniy ukrayins'kiy movi [Prefixal word formation of verbs in modern Ukrainian language]. Kyiv : Scientific thought, 284 (in Ukr.).
11. Barchuk V. M. (2011). Hramatychna temporal'nist': Interval. Chas. Taksys [Grammatical Temporality: Interval. Time. Taxis]. Ivano-Frankivsk : Simik, 416 (in Ukr.).
12. Kalko, M. I. (2013) Aspektual'nist': katehoryzatsiya, klasyfikatsiya i reprezentatsiya v suchasniy ukrayins'kiy literaturniy movi [Aspectuality: categorization, classification and representation in modern Ukrainian literary language]. Cherkasy : Publisher Chabanenko Yu., 487 (in Ukr.).
13. Kalko, M. I. (2009). Aspektual'ni klasy ukrayins'koho diyeslova na tli klasiv Z. Vendlera [Aspectal classes of the Ukrainian verb against the background of Z. Wendler's class]. *Ukrainian language*. 3, 17–27 (in Ukr.).
14. Zaliznyak, Anna A. & Shmelev, A. D. (2000). Vvedeniye v russkuyu aspektologiyu [Introduction to Russian Aspectology]. Moscow : Languages Russian culture, 226 (in Russ.).
15. Glovinskaya, M. Ya. (1989). Semantika, pragmatika i stilistika vido-vremennykh form [Semantics, pragmatics and stylistics of aspect-temporal forms]. *Grammar studies. Functional and stylistic aspect*. Moscow : Science. 158–218 (in Russ.).

M. I. KALKO. ASPECTUAL RELEVANT CLASSES AND SPECIFIC ASPECTS FUNCTIONS OF THE VERB: THE PROBLEM OF RELATIONSHIP

Summary. Introduction. *The article deals with the problem of specific-aspect functions as a manifestation of the interaction of the aspects of aspect with the internal (aspectual relevant classes of verbs) and external (aspects of weighty syntaxes, grammatical and functionally-grammatical categories, with which the species interacts, tokens – function markers, aspect of syntactic constructs) context. The chief approach to the description of aspectuality regarded by Lyons as objectivist had been created by Maslov and Wendler in the mid 20th century being later established by the aspectuality studies of the late 20th- early 21st century, in the so called «binary» aspect theory. It proves the necessity of applying aspectual analysis for the whole number of meanings and all contexts of the verb since aspectual classes*

(lexical component of aspectuality) and the category of aspect (grammatical component of aspectuality) are not aimed at a verbal lexeme in general but at each lexical-semantic variant of the lexeme. Ignoring this factor, in our opinion, results in cute polemics over numerous aspectual issues which originated through the attempts to force the aspect into rigid category framework, beyond the influence of various triggers on the aspectual significance of the verb.

Purpose. Since in the linguistic theory the mentioned problem is outlined only in general terms, there is a need for a more linguistic study of the mechanism of the interaction of the system and the environment in the realm of the category of the aspect of the Ukrainian verb, and the establishment of the repertoire of concrete-specific functions as semantic spectra of the executed and inappropriate species. The interaction of specific-aspect functions with the essentially relevant classes is the goal of this gender.

Methods. Integrated aspect diagnostics as integration methodology, which involves the purposeful use of logical, component, word-forming, oppositional and distributive analysis, selection of the corps of fragments discourse.

Results. The study of functional spectrum of species forms makes it possible to distinguish between eighteen specific-type functions of the inadequate and six functions of the finished species. The wider range of imperfect forms is based on the fact that imperfectives can denote both the process and the event, and the perfectives of the same – only an event.

Originality. Concrete-aspect functions suggest a close interaction of the semantics of the semantics of the context: the intracellular (aspectual relevant classes of verbs: terminatives, activatives, sentencives, etventives, relatives) and extrinsic ones, which are: 1) grammatical categories, in particular time, mode and transitive vs intransitive; functional-grammatical categories: modality, quantitative, negation; 2) aspectually relevant syntaxes, in particular temporal and quantitative; 3) lexemes-markers of a certain function, such as: here, see, notice; 4) the aspect of syntactic construction.

Conclusion. Aspectual studies being generally orientated in an objectivist way, together with the immediate consideration of the aspect influencing the grammatically specified lexical phenomena, like the aspectual regarded verbal classes, are new to the Ukrainian lingual studies, though quite natural in the process of investigating formal grammatical and functioning grammatical traits of the Ukrainian verbal aspect. Analysis the aspect associated with the discovery of a specific specificity of the species behavior of the verbs in view of various factors of influence: paradigmatics, syntagmatics, pragmatics.

Key words: aspect; aspectuality, aspectuality class, aspectual behavior, imperfective aspect, perfective aspect, concrete-aspect function, terminative, activist, eventive, stative, relative.

Надійшла до редакції 18.01.19

Прийнято до друку 12.02.19